

A harmadik szegedi táblakép-festészeti biennálé a Képtárban és az Ifjúsági Házban, augusztus 20-ig.

Dér István, Lóránt János, Novák András, Pál Mihály és Zombori László közös kiállítása a Juhász

Gyula Művelődési Központban.
Wieber Mariann jelmeztervező művész kiállítása a Bartók Béla Művelődési Központban augusztus 20-ig.

Papp György grafikusművész tüzománcai a Palotta Galériában, augusztus 20-ig.

Gubesi Attila festőművész kiállítása az Ifjúsági Házban, augusztus 31-ig.

A Móra Ferenc Múzeum állandó kiállításai: Csongrád megyei parasztbútorok és népviseletek; Lucs-képgyűjtemény; Móra-émléksorozat; a Fekete-házban: Vihart aratva — Csongrád megye munkásságának ele-

te és harcai 1867—1945; Buday György élete és munkássága; Magyar katonai egyenruhák; a Vármúzeumban: Szeged múltja, jelene, jövője; a Kass Galériában: Bélyegek, bélyegtervek, mini- és maxikönyvek Kass János műhelyéből.

Varga Mátyas kiállítóháza (Bécsi körút 11/A).

Nemzeti Történelmi Emlékpark (Ópusztaszer).

Ifj. Lele József néprajzi gyűjteménye (Tápe).

Kenderfonó gyártörténelmi kiállítás (Rigó utca 5—7).
Paprikamúzeum (Szentmihálytelek).

Ami összeköt

Mi kötheti össze a művészeket? Milyen azonosítási pontok karakterizálhatnak egy szervező alkotói csoportot? A hasonló alapállás, a közös vagy hasonló indítatás mennyire teremthet azonos vagy fölfedezhetően rokoni törekvéseket? Meghatározója lehet-e az azonos évjárat, az indulás terepe egy-egy csoportnak, azaz harminc év múltával egy találkozás hitelesítheti-e az indulás közös kenyerét, együtt álmódott álmait? Merthogy ezek a kérdések kikerülhetetlenek a *Juhász Gyula Művelődési Központ* mostani tárlatán, ahol öt művész — Dér István, Lóránt János, Novák András, Pál Mihály és Zombori László — valamennyien az ötvenes évek évjáratából, az alkotói fennsík közeléből — együtt, tudatosan vállalt közösségként mutatkozik be. Mert, mint írják: „Mi öten 1956-ban találkoztunk Szegeden. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola *raje tanszékén* kezdtük pályánkat... Mindegyikünk kiüszített célja elhivatottságunk beteljesítése volt... Ezen a kiállításon szeretnénk bemutatni, hogy sok év után külön-külön, de emberileg együtt maradt ma is a régi cél és a barátság tart össze bennünket.”

Ez az a nemzedék, mely leginkább felelős elmúlt három évtizedünkért — a művészeti életben is. Pályakezdésük egybeesik azzal a friss társadalmi és művészeti légkörtel, mely nyugati irányba is kitért a kapukat, lubickolni engedett az addig megbélyegzett izmusokban, feltételezve az őszinteséget és igazmondást, még nem ölte ki a társadalmi érzékenységet és azonosulási képességet. Ok még büszkén vállalták, honnan jöttek, s nem szégyelltek bevallani, kiknek tartoznak számadással. Hogy generalisan érintette a most kiállító művészeket is a friss légáram megannyi élménye, azt legbiztosabban a konstruktivista hatás jelenléte igazolja. A hatvanas évek nagy felfedezése a szerkezet erejének és hatalmának fölismerése máig — bár egyre rejtjeleesebben! — jelenlévő képítő és szoborformáló attitűd. Az a ma már kimondha-

tatlan, csak rejtetten jelen levő meggyőződés, hogy a jó kompozíció csontvázat, gondolati és festői (szobrászi) szerkezetét feltételez. A másik, máig fölfedezhető közös vonás a *természetelvség*. Nem a természeti élmények leképezése, nem a táj, az arc szolgái másolása, hanem azoknak a kapcsolatoknak, ellentmondásoknak, összekötő és elválasztó elemeknek fölmutatása, melyek napjaink egyik legfontosabb kérdésére is utalnak: helyreállítható-e ember és természet megszakadt párbeszéde, megóvható-e az ember számára a környezet? Hasonlóan összekapcsolja művészi alapállásukat a *humanitás*, az emberközpontság.

Természetes, hogy a közös vonások mellett mindegyikük szuverén, egyéni kifejezésmóddal rendelkezett, saját arculatú művész. *Dér István* jórészt ismert, több mint tíz esztendővel ezelőtti tollrajzait mutatja be, melyek a festő Dér intellektuális naplójegyzeteiként is fölfoghatók. A nagy fehér felületek, lelki hőmézők szállás, ideges fekete tollvonásokkal sebesednek, s tragikus-szomorú, balladisztikus grafikákká szerveződnek. Egy ló halálára, A madarak elszállnak. Az emlékezés máglyája, Picasso halálára, Kőműves Kelemené — olvashatjuk a rajzok alatt, mintegy igazolva Dér drámai vénáját, szikár férfiasságát, komponálási bátorságát. *Lóránt János* tájképeiben és emberábrázolásaiban is mély érzelmvilága, megbocsátó humanizmusa, groteszk félhangokat sem nélkülöző lírája ragad meg első sorban. Komor-szürke akvarelljeiben a pusztuló erdő-kért emel szót, gyöngyházás színekben és fényekben pompázó pasztelljein a szállás-tüskés indulatos motívumok karcolják az érkező tavasz, a virágos mező és a behavazott táj idillinek induló képeit. Három festményén — *Pásztor és kutyája*, *Asszony kenyérral*, *Vadásztörténet* — esendő emberi pillanatokat emel épp groteszkbe hajló meleg emberségével kozmikus terekbe. *Novák András* Curriculum vitae-je egy alig „bővített mondat” festői pá-

lyájáról, s éppen e szükségszerűségében rejlik drámai ereje, letisztult önismerete, a mérlegelés ritka bátorsága. De hogy nem öncélú szépségesnek szánja e témákat, bizonyítja, hogy a *Nó tükör* előtt című festménye szűkülő életterünkre, bezártságélményünkre is utal, hogy a Fehéren fekete pompás sejtetése az illanó szépségeknek. Azok a festői eszközei, melyek gazdagnak, adekvátnak tűnnek ezeken a munkákon, kevésbé bizonyulnak csendéletnek és tájképnek. *Pál Mihály* drapériákba öltöztetett figurái nem rejtőzködő alakok, csak alkotójuk szándékát követve a szélfúttá, fodrosodó, hullámokat idéző, csavarodó, tekeredő drapériákban sűrítve erősítik mondanóját. A szelnek feszülő Földönfutó, a szépségét kitaró Flóra, az egymást váltó egymásra taposó, egymásból újjáéledő História szimbólumát, a Próféta magasra emelt, titokzatos alakját ezek az örvénylő drapériák éltetik. A konstruktivizmus és kubizmus átszűrő hatásait viselő szobrok érettebbek, kiforróbbak, mint az „épített”, kifejezetten megkonstruált alkotások. *Zombori László* az utóbbi időben ritkán jelentkezett. Öröm, hogy természet-ihlette bűvésztáji, artéri gyökerei, visszamaradt töcsái, jejes túrkörcserepei mellett mély és napjainkban nagyon is szorító emberi kérdésekre keresi a válaszokat. A halászkor régi témája, mostani képe a természet és ember örök harcát jelzi, az őserdők — víz, levegő, szél — és az emberi munka birkózására utal szép faktúrákkal, kiérlelt színvilággal. A kiszolgáltatottság, a magányosságra ítélt személyiség, az elszakított élte kapcsolatok, a manipuláltan elforduló tömegben pörögve vetkőztetett gondolat, a lemezletenített és pellengérré állított lélek nyert képi megfogalmazást József eladjaik testvérei című képén. Vannak-e ezeknél fájóbb és szorítóbb kérdéseink?! Talán csak az, sikerül-e *A nagy kíséreltet*? Nekik, öitüknek művészi pályájukon és nekünk, mindannyiunknak az élet hétköznapijaiban?!

Tandi Lajos

Befejező szakaszában a Ferihegy 1 rekonstrukciója

Befejezéséhez közeledik a Ferihegyi repülőtér régi lezállópályájának rekonstrukciója. A több mint egymillióárd forint értékű nagyberuházás munkálatai két évvel ezelőtt kezdődtek meg a Betonútépítő Vállalat fővállalkozásában. Az építkezés a tervezetnek megfelelően halad, kisebb-nagyobb akadályok ellenére most már szinte bizonyos, hogy az eredeti határidőre, november végére üzembe helyezhették a kifutópályát.

A több mint 3 ezer méter hosszú, 60 méter széles pálya felújítását különleges mó-

don végezték: a feltört régi bürkölta szolgált a ráterített 60 ezer köbméternyi, 3 centiméter vastagságú betonréteget alapjául. Jelenleg a vízelvezető rendszernek, a folyókák, a kábelcsatornák kiépítésén dolgoznak, telepítik az irányfénycsőket, és még tart a több ezer kilométer hosszúságú elektromos vezeték fektetése, a repülésbiztonsági berendezések szerelése. Most realitásnak tűnik az eredeti határidő betartása, ám menekőben több tennyező is hátráltatta a munkákat. Így például gondokat

okozott, hogy elhúzódtott egyes fontos berendezések importárgedelvények megadása.

Időközben megkezdődött az úgynevezett forgalmi előtér rekonstrukciója is, ami nem tartozik szorosan a nagyberuházáshoz, de része a Ferihegyi régi repülőtér felújításának. Itt is új burkolattal látják el a területet, vastagabb, nagyobb teherbírási betonréteget terítenek le. Ezek a munkák még áthúzódnak a következő esztendőre.

Két mise — egy estén

Különleges, fölfokozott érdeklődés előzte meg a margitszigeti premiert: *Koltay Gábor* rendezésében egyazon estén mutatták be *Webber Requiemjét* és a *Tolcsvay-testvérek Magyar Miséjét*.

A Requiem Lloyd Webber édesapjának emlékét idézi, aki orgonista volt a londoni Mindszentek templomában és egyházi zenét is komponált. S milyen különös egybeesés: a Tolcsvay-fivérek édesapja református kántortanító volt, igaz nem Londonban, hanem Pomázon... A szigeti bemutató után, a Dóm téri előadás előtt a két mise hazai kritikai fogadtatásából válogattunk idézeteket. Azzal a szándékkal, hogy a Requiemről és a Magyar Miséről szóló eddigi híradásainkat kiegészítve felhívjuk olvasóink figyelmét: talán különféle vélekedésekre indító, de mindenképpen állásfoglalásra készítő estekhez, különleges élményt ígérő, nagyszabású zenei alkotásokhoz lesz szerencsénk augusztus 22-én és 23-án.

„Andrew Lloyd Webber *Requiemje*... nem szerves folytatása korábbi világsikerének. Nem a *Jézus Krisztus-vonalon* megy tovább, és nem is azon, amelyen korábban az úgynevezett könnyűzene oldaláról *Gershwin*, az úgynevezett komoly zene oldaláról *Bernstein* törekvései és eredményei jelölik az utat. Sokkal inkább századunk szimfonikus zenéje más tájain keresi az utat. Vokális részeiben leginkább *Alban Berg*, ritmikájában — tulajdon kiváló eredményei mellett — *Carl Orff* zenealkotói módszereiből merít, kivételes tehetséggel. Helyenként (*Benedictus*, *Agnus Dei*) egészen váratlan, rendkívül szellemes megoldásokkal, újszerű hatással. Léven az *halotti* emlékezésről. Webbernek igazat adunk szimfonika- és beathatások arávnainak kialakításában, az előző preferálásában — hozzátéve, hogy művében a két-ő amúgy is taktusonként kibogozhatatlanul egybefonódik. Nyilvánvaló: közhelyekkel, mulatózás semmitmondás-

sal egyik sem képes gondolat és érzés közvetítésére, élmény szerzésére, érzelmi megindításra, Webber műve igen... A *Magyar Mise* — tisztelet az előzményeknek — a legmagasabb színvonalú alkotás, amelyet a hazai beatból valaki létrehozott. A „magyar” jelző Tolcsvay jellegzetes, folklórfogantatású eszköztára alapján egyértelmű. A szövegek alapján ugyancsak, hiszen a *Halotti beszéd* („Látjátok feleim...”) és egy sor más fordulat sehol másutt a világon nem épülhetett volna bele. A „mise” meghatározás többértelmű, áttételes. Minden idők minden jellegű szertartása, hitkifejeződése itt a téma, a pogány napistenhittől a szocialista meggyőződésig. A hit, amely végül is az embert saját rangjára emelheti, önnön egyetlen lehetőség, valódi istenévé tehető. Fenyegedett korunkban a művészet legjobbjai közelgik ezt a mindennél fontosabb témát...” (*Rajk András Új Tükör*, július 26.)

„A Magyar Mise, mindazoknak, akik magyarnak vallják magukat, akkor is fontosabb a Webber-darabnál, ha megválaszolatlanul, sőt kimondatlanul hagyja azokat a kérdéseket a javát, amelyekre még nincs felelet e hazában. Fontosabb, mert ha formailag élel megújíthatóságának tárlatát állítja az összkomfortos (lelki) pusztulás mindentagadással szemben; mert emlékeztet rá, milyen energiák nyerhetők a hagyományainkból, mert a nem értelmezett kinyilatkoztatásokkal, akarva-akaratlan, a szolamok, jelszavak, aranyigazságok tragikomikus szavahihetlenségére hibázza rá. Tisztelet a meggyőződésnek, amely a Magyar Misében felsejő törekvések gyökere kellett legyen. A belső, megszenvedett bizonyosság nagy kincs, de önmagában ez sem elég. Ha egyszer megvan, edzeni, gyarapítani kell — kinek-kinek fel kell nevelni magában. Évek(?) belső küzdelmének jussát, majdnem végzetes hiba kiérleletlen szavakra, másodkézből való

dallamokra, harmóniakra bizni. A Magyar Mise esetében, úgy érzem, nem az invenció hiánya, hanem a kifejezés pontatlansága az, ami semlegesíti a darab gondolati-indulati töltéseit. A mise-szerkezet zenei-szövegi rendszere — a forma — nem lehet a hitelesség (közösségteremtő erő) mércéje, záloga. Különösen nem, ha ez a struktúra egyediséget nélkülöz, üres keretszavakra épül... Webber negyvenperces gyászmiséje zenei szempontból igényes, rétegzett mű, amelynek sikeres előadása valóban a zene-és énekkar irányítóján áll vagy bukik. A hazai bemutató ténye, két évvel a New York-i világpremier után, akkor is elismerést érdemel, ha az a Webber-opus kidolgozottsága, gördülekenysége és héhany ihletett pillanata ellenére eredetiségében távolról sem mérhető a *Jézus Krisztus Szupersztárhoz*...” (*J. Király István, Film, Színház, Muzsika*, augusztus 8.)

„Webber kitűnő képzettségű zeneszerző: tanuskodik róla az Offertorium zenekari intermezzójának és az Osanna egy részének bonyolult kontrapunktikája, valamint a nagyforma egésze, amelyek egységét visszatérő témák biztosítják. A kisorfónák között is akad klasszikus képlet, mint például az *Ingemisco* triósfurmája. Összegezve: rendkívül hatásos mű, élvezetes és magával ragadó... Tolcsvayék zenéje összehasonlíthatatlanul egyszerűbb, mint a Webberé. Egyáltalán nem vagyok szakértő a rockban; így csak félve és egy nem-er-a-nem-fenntartással merem mondani: sokkal primitívebb. Gyakran halljuk ugyanazokat a patterneket: szavalókórus-szerűen recitáló kórus fölött kibontott melodiat, nyenyere-orgonapontot, népi vagy népies dallamokat. A harmonizálás is lapidáris, a dallamok is tulajdonképpen egy kaptafára húzóttak — szóval, alig valami különbözteti meg a Misset egy „szabályos” rockszámától...” (*Várnai Péter, Magyar Hírlap*, augusztus 3.)

A harmadik, az oroszlán

Még a legelső próbán történt.

Hűvös szél a diszletek között, szemerkélő eső, nyirkos, borongós esti szomorúság. Még mindenki civilben, borzongva és fagyoskodva, a kezdet kezdetének szorongó, kedvetlen, nehézkes testi-lelki állapotváltozatában. Fura pillanat: a mű első próbájának első jelenete — először. Javert elbocsátja a gályáról a Jean Valjean nevű fegyencet.

A kis köpcös, csupa izom fickó vállára vetett zsákkal hátulról a színpad eleje felé indul. Amint közeledik, egyre magányosabb lesz. Közben szól a zene. Kier középre, rajta a reflektorok, énekel — mindezt úgy, mintha legalábbis világpremieren lenne. Fölizzik körülötte a levegő, szinte egyetlen pillanat alatt. A próbákon megszokott mocorgások, ténfergések, sustorgások, fojtott kacarászások, miegyebek egy csapásra, mintegy varázsütésre megszűnnek. Minden szem *Vikidál Gyulán*, amint Jean Valjeanként már Digne püspöke, azaz *Gyimesi Kálmán* előtt áll. Hatása rendkívüli. És még e jelenet, no meg a sokadszor ismételt többi közben is ugyanez.

— *Vikidál Gyula* hogyan látja, hogyan építette föl magában *Jean Valjean* alakját?

— Regóta készülök rá, de nem tudok még egészen belemerülni, olyan tökéletes lenni, amilyen szeretnék. Úgy érzem, csak most kezd igazán összeállni bennem az

egész. Elég hosszú ideig igencsak lassú volt a tempó a próbákon, nehezebbnek számított teljesse tennem a főhőst, akit magamnak elképzelttem.

— És az milyen?

— Teljesen hű akar lenni a *Victor Hugo-i* hőshöz, és a *Miklós Tibor-féle* zeneműmagyarításához egyaránt. A köztudat első Jean Valjean-ja volt ugye a filmbeli, a Jean Gabin-féle. A második a rockopera főszereplője, a *Colm Wilkinson-i* figura. Ez lesz a harmadik... Az én Jean Valjeanomban természetesen a saját egyéniséget akarom adni ez pedig, úgy gondolom, a gabini változathoz áll közelebb. Alkalmilag mindenképpen. Ami a zenét illeti, sokszor nagyon kemény, szinte „recés” hang-

ra kell „ráhúzni” a karaktert. A kiszakadó kétség, az összegyűlt düh, az ellégyülés, a kitorésvágy megjelenítése hangban, az erőt, az erzelmesseget, a fel-felcsukló, döbent lelküismeretet „hozni” így: ez mind-mind a dolgom.

— *Meglehetősen összetett feladat, de vajon maga a hős mennyire a sajátja?*

— Azt hiszem, eléggé. Ez a Jean Valjean oroszlánként el és oroszlánként is hal meg. A szikár, kemény, igaz férfiasság és a lírai, szinte emberfeletten nemes, tiszta érzésvilág nemcsak, hogy nem mond ellent egymásnak, de éppen feltételezi egyik a másikat. Erre törekedve kell élni is... És ha ez az oroszlánmegjelentés abszolút főszerepet jelent, aki körül a többi főszereplő mintegy „rendelten” sűrög-forog, ő maga pedig a többiek által meghatározottan futja be pályáját — akkor ezt kell adni. Igazi professzionálissal dolgozva, mint most is, ez nem lehet nehéz, sőt még igazán megerőltető sem. Akik most velünk játszanak — *Kútvoányi, Szombathy, Gyimesi Kálmán* és a többiek — olyan pompásan beilleszkedtek a csapatba, hogy öröm; még nézni is.

Vikidál Gyula máris elköszön, siet föl a színpadra, ahol — már őt nézik ismét. (Ez is öröm.) Játszva ismét Jean Valjeant, az oroszlán — meglehet, ilyenekről álmódott pihentető álmában mindig Hemingwaynél az öreg halász is.

Domonkos László